

Роль фізичного виховання в навчально-корекційному процесі дітей із церебральним паралічем

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми. Проблема фізичного розвитку дітей із церебральним паралічем має велике державне, наукове й практичне значення. Фізичне виховання в цьому випадку є не тільки засобом виховання та фізичної підготовленості дітей, а й нерідко основним фактором відновлення та зміцнення здоров'я в період становлення та кінцевого формування організму, засобом ліквідації недоліків у фізичному розвитку, могутнім джерелом підвищення загальної розумової працездатності.

Глибокі перетворення в усіх сферах життя українського народу ставлять великі й відповідальні завдання перед системою освіти. До останнього часу в нашій державі дітям з особливими потребами не приділялося належної уваги, але процеси демократизації й гуманізації українського суспільства активізували цю проблему. У нових історичних умовах розвитку України як молодої незалежної держави значна увага приділяється одній із найбільш актуальних проблем сучасності – соціальній і фізичній реабілітації дітей із церебральним паралічем.

Аналіз останніх досліджень. У зв'язку з перебудовою системи освіти відбувається перегляд традиційних канонів і загальної, і спеціальної педагогіки. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. чітко вказується, що однаково рівний доступ до якісної освіти є національним пріоритетом і тому науковці, сурдопедагоги, батьки дедалі наполегливіше піднімають питання про спільне навчання дітей із церебральним паралічем зі здоровими ровесниками [1; 4; 5].

Багаторічний досвід вітчизняної й зарубіжної роботи з дітьми, які мають відхилення в стані здоров'я, доводить, що засоби фізичного виховання для означеного контингенту є одним із найбільш дієвих методів фізичної реабілітації [2; 4; 6; 7].

Аналіз останніх досліджень показує, що існує значна кількість літературних даних у галузі медицини та педагогіки, яка стосується інвалідів, особливо інвалідів із наслідками ДЦП [1–4]. Однак у ній відчувається нестача конкретних, ефективних і не тільки теоретично й методично обґрунтованих, а й перевірених на практиці проектів та програм. Також відсутній систематичний аналіз питань, пов'язаних із цією проблемою.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні засобів фізичного виховання, які застосовуються в навчально-корекційному процесі дітей, котрі страждають ДЦП.

Завдання дослідження – проаналізувати ефективність застосовування засобів фізичного виховання для корекції порушень у дітей шкільного віку з церебральним паралічем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення проблеми спеціальної освіти дітей із церебральним паралічем уже багато років є предметом дослідження науковців. Проблема вдосконалення цього процесу повинна бути реалізована в нових напрямках і формах навчально-виховної роботи серед цих дітей.

Про необхідність більш широкого й активного застосування засобів фізичного виховання в роботі з дітьми, хворими на ДЦП, одними з перших заявили М. Б. Ейдінова та Є. Н. Правдіна-Винарська [7].

У своїй роботі вони сформулювали принципові положення, якими повинні керуватися педагоги й методисти ЛФК у корекційній роботі з дітьми цього контингенту: метод ЛФК є лікувально-педагогічним процесом, який дає можливість розвивати фізичні та психічні здібності дитини; комплекс використовуваних фізичних вправ повинен бути спрямований на зміцнення організму дитини в цілому й особливо серцево-судинної системи та органів дихання; під час розробки комплексів вправ, які коригують, необхідно враховувати особливості захворювання та стан кожної конкретної дитини; поступово переходити від пасивних рухів до пасивно-активних і далі – до активних із поступовим збільшенням навантаження; загальна динаміка занять повинна бути спрямована на багаторазове виконання вправ, збільшення амплітуди, темпу, швидкості, сили рухів.

Подальший розвиток цей напрям із більш активним використанням засобів фізичного виховання в корекційній роботі з дітьми, які страждають церебральним паралічем, отримав у дослідженнях Р. Д. Бабенкової [1], М. М. Єфименко [4], О. Н. Мастюкової, Б. В. Сермеєва [6] та ін.

Заняття фізичною культурою з дітьми, хворими на ДЦП, стали насичуватися різноманітними спеціальними технічними пристосуваннями, класифікованими залежно від їх призначення: тренажери, які розвивають рухові здібності; пристосування для корекції дефектів морфофункціонального статусу; тренажери для формування способу рухової дії; тренажери комплексного призначення; тренажери локального впливу (для кисті, стопи, шиї тощо); тренажери, які моделюють окремі види побутової, навчальної та трудової діяльності.

На сьогодні предметом вивчення є різні групи осіб з обмеженими фізичними або інтелектуальними можливостями, у тому числі й діти з церебральним паралічем. Багато уваги приділяється питанням розробки й аналізу органів опорно-рухового апарату цих дітей для спеціальних технічних засобів, різних пристосувань і т. п. На основі певних тестів робляться спроби визначити придатність тих або інших груп інвалідів до фізкультурно-спортивної діяльності, а також раціонального й ефективного використання їх у системі реабілітації рухової функції.

Сьогодні поступово формується принципово новий підхід, відповідно до якого фізичному вихованню дітей із церебральним паралічем надається конкретна самостійність у комплексній системі реабілітації рухових порушень і оздоровлення, а лікувальна фізкультура входить у загальний руховий режим, об'єднуючись з уроками фізичної культури, але не замінюючи їх, за умов використання різних форм фізкультурно-масової роботи – плавання, ігор, піших переходів, прогулянок на лижах тощо.

Метою фізичного виховання дітей, які страждають церебральним паралічем, є створення за допомогою корекційних фізичних вправ і спеціальних рухових режимів передумов для успішної побутової, навчальної, трудової та соціальної адаптації до реальних умов життя, їхньої інтеграції в суспільстві. Адже руховий розвиток дітей із ДЦП впливає на їхній загальний розвиток, зокрема на формування мови, психіки, інтелекту, таких аналізаторних систем, як зорова, слухова, тактильна, і в цілому на їхню поведінку.

Для дітей шкільного віку із церебральним паралічем в Україні створено спеціальні школи-інтернати. Поряд зі звичайними загальноосвітніми предметами в програму введено й обов'язкові заняття фізичними вправами, котрі можуть бути організовані в різних формах: уроки фізкультури, ранкова гігієнічна гімнастика, заняття лікувальною фізичною культурою (ЛФК), ігри на великих перервах, фізкультурні паузи під час загальноосвітніх уроків, індивідуальні корекційні заняття, лікувальний масаж, прогулянки з елементами рухливих ігор та естафет, змагання з доступних видів спорту, а також спеціальних тренувальних занять спортивної спрямованості за бажанням і вибором дитини.

Для ефективного практичного застосування засобів фізичного виховання з лікувальною, реабілітаційною й соціально-педагогічною метою необхідний комплексний науковий аналіз стану дітей, хворих на ДЦП, не тільки фізичної, психічної, а й усіх сфер діяльності з допомогою різних систем тестів, використання методів, які дають змогу одержати комплексну інформацію про цей контингент дітей.

Головним у фізичному вихованні дітей із церебральним паралічем є спрямування на відновлення найбільш природним шляхом основних рухових функцій, підтримка пози тіла, рефлексів інвалідів із тим, щоб вони відчували якнайменше ускладнень під час самообслуговування та контактів зі здоровими дітьми [4].

Світовий досвід реабілітації дітей з особливими потребами доводить, що реалізація їхнього права на освіту та максимальний розвиток здібностей набувають особливого значення для їхньої повноцінної життєдіяльності. Однак ці зусилля ще недостатньо підкріплені матеріально, технічно, концептуально, юридично. Поки що відсутня програма організаційно-педагогічних і психологічних дій, спрямованих на створення умов для планомірного переходу системи спеціальної освіти на якісно новий рівень розвитку.

Останніми роками в багатьох країнах розроблені широкі комплексні програми фізкультурно-оздоровчої й спортивної роботи з дітьми, хворими на церебральний параліч. Багато вчених ведуть пошук ще більш ефективних програм і нових методів, які зміцнюють здоров'я дітей із ДЦП та відновлюють їхню працездатність, соціальну адаптацію, реабілітацію, інтеграцію, повну й однакову участь в усіх сферах життя суспільства. Ці завдання вкрай складні, для їх вирішення потрібні комплексні наукові дослідження, які б об'єднали зусилля медиків, педагогів, психологів, соціологів, техніків, фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури та узагальнення передового практичного досвіду підтверджують, що сьогодні у зв'язку з перебудовою системи освіти відбувається перегляд традиційних канонів як загальної, так і спеціальної педагогіки.

Застосування засобів фізичного виховання для корекції порушень у дітей шкільного віку з церебральним паралічем є ефективним і повинно з успіхом використовуватись у практиці спеціалізо-

ваних навчально-виховних закладів. Відповідне організаційно-методичне й змістовне забезпечення занять сприяє розв'язанню конкретних завдань щодо покращення рухової діяльності дітей із ДЦП та оптимізації всієї корекційно-розвиваючої роботи серед цієї категорії дітей.

Література

1. Бабенкова Р. Д. Физическое воспитание в специальной школе-интернате для детей с последствиями полиомиелита и церебральным параличом / Бабенкова Р. Д. – М. : [б. и.], 1991. – С. 30–65.
2. Бадалян Д. О. Детские церебральные параличи / Д. О. Бадалян, Л. Т. Журба, О. В. Тимонина. – К. : Здоров'я, 1988. – 328 с.
3. Демчук С. Основні напрямки корекційної роботи щодо формування рухової функції дітей, хворих дитячим церебральним паралічем / С. Демчук, О. Мерзлікіна // Зб. наук. ст. з галузі фіз. культури і спорту. – Л. : [б. в.], 2000. – С. 283–285.
4. Ефименко Н. Н. Особенности двигательных нарушений у дошкольников с церебральным параличом и пути их коррекции средствами физического воспитания : дисс. ... канд. пед. наук / Н. Н. Ефименко. – Одесса, 1992. – 205 с.
5. Ляной М. Фізична реабілітація школярів 1–4 класів із ДЦП з метою корекції рухових порушень / М. Ляной // Зб. наук. ст. з галузі фіз. культури і спорту. – Л. : [б. в.], 2000. – С. 275–276.
6. Мастюкова Е. М. Физическое воспитание детей с церебральным параличом : младенч., ранний и дошкол. возраст / Е. М. Мастюкова, Б. В. Сермеев. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.
7. Эйдинова М. Б. Особенности развития детей с церебральными параличами и коррекционно-воспитательная работа / М. Б. Эйдинова, Е. Н. Правдина-Винарская // Дефектология. – 1969. – № 3. – С. 18–22.

Анотації

У статті висвітлено питання щодо ефективності використання засобів фізичного виховання для корекції порушень у дітей із церебральним паралічем.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, фізичне виховання, фізична реабілітація, корекція.

Надежда Карабанова, Анатолий Карабанов. Роль физического воспитания в учебно-коррекционном процессе детей с церебральным параличом. В статье отражены вопросы относительно эффективности использования средств физического воспитания для коррекции нарушений у детей с церебральным параличом.

Ключевые слова: детский церебральный паралич, физическое воспитание, физическая реабилитация, коррекция.

Nadezhda Karabanova, Anatoliy Karabanov. Role of Physical Education in the Educational-Correction Process of Children with Cerebral Paralysis. It was reflected the question in the efficiency of the usage of facilities of physical education for correction of violations at children with a cerebral paralysis.

Key words: child's cerebral paralysis, physical education, physical rehabilitation, correction.